

Ocena wiedzy członków rodzin na temat praw pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia leczonego w oddziale intensywnej terapii

Assessment of Knowledge of Family Members about Rights of Patients in Medical Emergency Situations in the Intensive Care Unit

Magdalena Gocel¹, Anna Kaczyńska¹, Jarosława Belowska²,
Aleksander Zarzeka², Grzegorz Stachacz¹, Aneta Król³, Joanna Gotlib²

¹Wydział Nauki o Zdrowiu, Warszawski Uniwersytet Medyczny

²Zakład Dydaktyki i Efektów Kształcenia, Wydział Nauki o Zdrowiu, Warszawski Uniwersytet Medyczny

³Warszawski Uniwersytet Medyczny

AUTOR DO KORESPONDENCJI:

Joanna Gotlib
Zakład Dydaktyki i Efektów Kształcenia
Wydział Nauki o Zdrowiu Warszawski Uniwersytet Medyczny
ul. Żwirki i Wigury 61, 02-091 Warszawa
tel. (22) 57-20-490, fax. (22) 57-20-491
e-mail: joanna.gotlib@wum.edu.pl

STRESZCZENIE

Ocena wiedzy członków rodzin na temat praw pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia leczonego w oddziale intensywnej terapii

Wprowadzenie. W stanie nagłego zagrożenia życia konieczna jest natychmiastowa pomoc medyczna. W przypadku pacjentów w stanie bezpośredniego zagrożenia życia, ze względu na wspomniane zagrożenie, bardzo często odchodzi się od części działań proceduralnych. Lekarze w swoich działaniach nie są również związani koniecznością otrzymania świadomej zgody pacjentów na wykonanie procedury czy zabiegu medycznego.

Cel pracy. Próba oceny wiedzy rodzin na temat praw pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia w oddziale intensywnej terapii.

Materiał i metody. Zbadano 107 osób – rodziny oraz bliscy osób w stanie nagłego zagrożenia życia przebywających w Oddziale Intensywnej Terapii Szpitala Solec Sp. z o. o. W badaniu zastosowano autorski kwestionariusz ankiety.

Wyniki. Najczęstszym źródłem informacji na temat praw pacjentów dla respondentów jest Internet (29%), a dla kolejnych 11% głównym źródłem wiedzy są ich znajomi. Połowa respondentów biorących udział w badaniu kwestionariuszowym (57%) przyznała, że nie uzyskała od personelu medycznego żadnych informacji na temat praw, jakie przysługują ich bliskim podczas pobytu w szpitalu. Zdaniem większości respondentów (69%) pacjenci w stanie nagłego zagrożenia życia, podobnie jak pacjenci, których życiu nie zagraża bezpośrednio niebezpieczeństwo mają prawo odmówić wykonania przez personel medyczny określonego działania diagnostycznego, zabiegu medycznego czy dokonania interwencji medycznej.

Wnioski.

- Większość ankietowanych ocenia swój poziom wiedzy na temat praw pacjenta jako dostateczny. Choć nie wszyscy badani interesują się tą problematyką to jednak większość z nich jest chętna do rozszerzania swojej wiedzy na ten temat.
- Personel medyczny nie stanowi ważnego źródła wiedzy respondentów na temat praw pacjenta.
- Większość ankietowanych nie miała szansy zapoznania się z treścią Karty Praw Pacjenta.
- Zdaniem rodzin i bliskich osoby w stanie nagłego zagrożenia życia oraz osoby, których życiu nie zagraża bezpośrednio niebezpieczeństwo mają różne prawa.
- Wiedza rodzin i bliskich osób w stanie nagłego zagrożenia życia w zakresie ich dostępu do dokumentacji medycznej dotyczącej pacjenta nie jest wysoka. Wielu respondentów nie ma wiedzy na temat zakresu informacji, jakie mogą otrzymywać od personelu medycznego.
- Wiedza rodzin i bliskich osób w stanie nagłego zagrożenia życia jest niższa niż deklarowane przez respondentów subiektywne poczucie znajomości praw pacjenta.

Słowa kluczowe: poziom wiedzy, prawa pacjenta, OIT, członkowie rodziny, stan nagłego zagrożenia życia

ABSTRACT

Assessment of Knowledge of Family Members about Rights of Patients in Medical Emergency Situations in the Intensive Care Unit

Introduction. Medical emergencies require immediate attention. In case imminent life-threatening conditions exist, certain procedures are often abandoned. In order for doctors to take action (e.g. medical procedure or treatment,) there is no need to obtain informed consent from the patients in such cases.

Aim. The study was an attempt to assess the knowledge of families about the patient's rights in medical emergency situations in the Intensive Care Unit.

Material and methods. 107 persons – close friends and relatives of persons in medical emergency situations treated in the Intensive Care Unit of the Solec Hospital, LLC. An original questionnaire was used in the study.

Results. 29% of the respondents pointed to the Internet as the most common place to look for information on patient's rights. For 11%, it was the friends who were the primary source of that information. Over a half of the subjects (57%) reported that they have never received any advice about patient's rights from the medical staff. The majority of respondents believe that patients in medical emergency situations have a right to refuse to undergo some certain medical procedures or interventions.

Conclusions.

1. Most of the participants in the study claimed that they have sufficient knowledge of their rights as patients. Although not all respondents were interested in these issues, most of them were willing to broaden their knowledge in this area.
2. Medical personnel did not constitute a major source of knowledge of patient rights for the respondents.
3. Most study participants did not have an opportunity to familiarize themselves with the Patient Charter.
4. According to close friends and relatives, patients in medical emergency situations and persons in non-life-threatening conditions have different rights.
5. The level of knowledge of close friends and relatives of patients in medical emergency situations about their access to medical record of this particular patient was not high. Many respondents were not knowledgeable about the range of information they can receive from medical personnel.
6. The level of knowledge of close friends and relatives of patients in medical emergency situations was lower than their declared subjective sense of familiarity with patient rights.

Key words:

level of knowledge, patient rights, ICU, family members, medical emergency situation

WPROWADZENIE

Stan zagrożenia życia zgodnie z zapisami ustawy z dnia 8 września 2006 r. o Państwowym Ratownictwie Medycznym (Dz. U. z 2006 r. Nr 191 poz. 1410) to stan polegający na nagłym lub przewidywanym w krótkim czasie pojawieniu się objawów pogarszania zdrowia. Bezpośrednim następstwem stanu nagłego zagrożenia zdrowotnego może być poważne uszkodzenie funkcji organizmu, uszkodzenie ciała lub utrata życia. Niezależnie od następstw wymagają one natychmiastowych medycznych czynności ratunkowych i leczniczych [1-6].

W stanie nagłego zagrożenia życia konieczna jest natychmiastowa pomoc medyczna. W związku z tym świadczenia zdrowotne niezbędne do poprawy stanu zdrowia pacjenta udzielane są niezwłocznie, bez kolejki oraz bez konieczności posiadania skierowania od lekarza podstawowej opieki zdrowotnej. W przypadku pacjentów w stanie bezpośredniego zagrożenia życia ze względu na wspomniane zagrożenie bardzo często odchodzi się od części działań proceduralnych. Lekarze w swoich działaniach nie są również związani koniecznością otrzymania świadomej zgody pacjentów na wykonanie procedury czy zabiegu medycznego, o ile pacjent z uwagi na stan ogólny nie jest jej w stanie wyrazić [1-7].

W świetle przytoczonych przykładów uznać można, że pacjenci w stanie nagłego zagrożenia życia nie podlegają prawom pacjenta na równi z pozostałymi pacjentami zgłaszającymi się do zakładów opieki zdrowotnej. W takiej sytuacji niezwykle istotna jest, więc wiedza oraz

świadomość na temat praw przysługujących pacjentom w stanie nagłego zagrożenia życia. Ze względu na specyfikę stanu nagłego zagrożenia życia każdy świadczeniobiorca usług medycznych powinien znać prawa, jakie przysługują osobom w stanie nagłego zagrożenia życia, gdyż wiedza ta może przydać się zarówno bezpośrednio im jak również ich bliskim [8-11].

CEL PRACY

Celem pracy była próba oceny wiedzy rodzin i bliskich osób w stanie nagłego zagrożenia życia przebywających w Oddziale Intensywnej Terapii Szpitala Solec Sp. z o. o. na temat praw pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia.

MATERIAŁ BADANY

Grupę badaną stanowiło 107 osób – rodziny oraz bliscy osób w stanie nagłego zagrożenia życia przebywających w Oddziale Intensywnej Terapii Szpitala Solec Sp. z o.o. W badaniu wzięło 73 kobiety (68%) i 34 mężczyzn (32%). Średnia wieku w badanej populacji wyniosła 38,7 lat (min. 19, max. 79; SD±12,7). Zdecydowana większość respondentów (67%) to mieszkańcy miast powyżej 500 tyś. mieszkańców. Drugą co do wielkości grupą są mieszkańcy wsi (16%), a następnie mieszkańcy mniejszych miast – 8% ankietowanych zadeklarowało, że mieszka w miastach do 20 tyś. mieszkańców, 6% w miastach od 20 do 100 tyś. mieszkańców, a pozostałe 3% w miastach od 100 do 500 tyś.

mieszkańców. Ponad połowa ankietowanych (57%) to osoby z wyższym wykształceniem. Drugą, co do wielkości grupą badanych są osoby ze średnim wykształceniem (34%). Pozostałe 9% badanych to osoby z wykształceniem zawodowym (8%) oraz podstawowym (1%).

METODY BADANIA

Badania ankietowe przeprowadzone zostały w okresie od 23.01.2014 r. do 16.04.2014 r. Narzędziem badawczym był autorski kwestionariusz zawierający pytania dotyczące wiedzy respondentów na temat praw pacjenta zawartych w Karcie Praw Pacjenta. Kwestionariusz był anonimowy i składał się z metryczki oraz pytań dotyczących przedmiotu badań. We właściwej części kwestionariusza znalazło się dziewiętnaście pytań zamkniętych jednokrotnego wyboru. Pytania te odnosiły się do subiektywnej oceny respondentów poziomu ich wiedzy na temat praw pacjenta, chęci powiększania swojej dotychczasowej wiedzy, źródeł wiedzy na temat praw pacjenta, dostępu do Kart Praw Pacjenta w czasie pobytu ich bliskiego w Oddziale Intensywnej Terapii, znajomości praw pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia oraz znajomości swoich praw dotyczących informacji medycznej na temat bliskiego w stanie nagłego zagrożenia życia.

WYNIKI

Przeprowadzone badanie wykazało, że niemal połowa badanych oceniła poziom swojej wiedzy dotyczący praw pacjenta jako dostateczny, a kolejne 33% badanych jako dobry. Jedynie 17% osób badanych przyznało, że poziom w tym zakresie jest niedostateczny. Jedynie połowa osób biorących udział w badaniu kwestionariuszowym interesuje się prawami pacjenta oraz problematyką bezpośrednio z nimi powiązaną. Zdecydowana większość osób biorących udział w badaniu przyznała także, że chciałaby poszerzać swoją wiedzę w tym zakresie. Szczegółowe wyniki przedstawiono w Tab. 1.

Nieco ponad połowa respondentów biorących udział w badaniu kwestionariuszowym uznała, że prawo do otrzymywania wszystkich informacji na temat pacjenta znajdującego się w stanie bezpośredniego zagrożenia życia mają tylko osoby, co do których pacjent wyraził zgodę na udzielenie informacji na temat swojego stanu zdrowia. Ponad połowa ankietowanych uznała, że pacjenci w stanie nagłego zagrożenia życia mają prawo do nie informowania swoich najbliższych o pobycie w placówce ochrony zdrowia. Przeciwnego zdania jest kolejne 11% badanych. Szczegółowe dane przedstawia Tab. 2.

Zdaniem większości respondentów biorących udział w badaniu, pacjenci w stanie nagłego zagrożenia życia, podobnie jak pacjenci, których życiu nie zagraża bezpośrednio niebezpieczeństwo mają prawo odmówić wykonania przez personel medyczny określonego działania diagnostycznego, zabiegu medycznego czy dokonania interwencji medycznej. Kolejne 15% ankietowanych uznało, że pacjenci w stanie nagłego zagrożenia życia właśnie ze względu na to zagrożenie nie mają prawa do niewyrażenia zgody na działania diagnostyczne, zabiegi czy inter-

Tab. 1. Wiedza rodzin i bliskich osób w stanie nagłego zagrożenia życia przebywających w Oddziale Intensywnej Terapii Szpitala Solec Sp. z o.o. na temat praw pacjenta.

Lp.	Pytanie	Odpowiedź	Odsetek (%)
1.	Proszę o określenie swojego poziomu wiedzy na temat praw pacjenta	bardzo dobry	7
		dobry	33
		dostateczny	43
		niedostateczny	17
2.	Czy interesuje się Pan/Pani prawami pacjenta i zagadnieniami z nimi związanymi?	tak	50
		nie	50
3.	Skąd czerpie Pan/Pani wiedzę na temat praw pacjenta?	z Polskiej Karty Praw Pacjenta	17
		z Europejskiej Karty Praw Pacjenta	6
		z ulotek informacyjnych w poradniach	7
		od pracowników poradni (lekarzy, pielęgniarek)	10
		z Internetu	29
		od znajomych	11
		nie szukam informacji na temat praw pacjenta	20
4.	Czy Pana/Pani zdaniem osobom w stanie zagrożenia życia przysługują takie same prawa w dostępie do świadczeń medycznych jak pacjentom, których życie nie jest bezpośrednio zagrożone?	tak	50
		nie	37
		nie wiem	13
5.	Czy chciałby/chciałaby Pan/Pani uzyskać więcej informacji na temat praw pacjenta?	tak	74
		nie	18
		nie wiem	8

wencje medyczne wykonywane przez personel medyczny. Ponad połowa respondentów biorących udział w badaniu kwestionariuszowym przyznała, że nie uzyskała od personelu medycznego żadnych informacji na temat praw, jakie przysługują ich bliskim w czasie pobytu w placówce medycznej. Najczęstszym źródłem takich informacji była pielęgniarka, następnie lekarz. Szczegółowe dane zamieszczono w Tab. 3.

Zdecydowana większość respondentów biorących udział w badaniu uznała, że lekarz prowadzący przypadek pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia ma prawo odmówić rodzinie oraz bliskim tego pacjenta udostępnienia informacji na temat jego stanu zdrowia, jeśli pacjent ten sobie tego nie życzy. Mniej niż połowa respondentów biorących udział w badaniu kwestionariuszowym zadeklarowała, że zgodnie z ich wiedzą na temat praw pacjenta personel medyczny zajmujący się przypadkiem pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia może nie zachować w tajemnicy informacji z nim związanych wbrew jego woli, jeśli informacje te mogą stanowić niebezpieczeństwo dla zdrowia i życia innych osób. Szczegółowe dane zamieszczono w Tab. 4.

■ Tab. 2. Ocena wiedzy rodzin i bliskich osób w stanie nagłego zagrożenia życia przebywających w Oddziale Intensywnej Terapii Szpitala Solec Sp. z o. o. dotycząca informacji o stanie zdrowia bliskiej osoby

Lp.	Pytanie	Odpowiedź	Odsetek (%)
1.	Kto Pana/Pani zdaniem ma prawo do otrzymania wszystkich informacji na temat stanu bliskiej osoby znajdującej się w stanie bezpośredniego zagrożenia życia?	wszyscy bliscy pacjenta	8
		tylko najbliższe pacjentowi osoby (współmałżonkowie, rodzice, dzieci)	36
		tylko osoby, co do których pacjent wyraził zgodę na udzielenie informacji o swoim stanie zdrowia	55
		nie wiem	1
2.	Czy osoby bliskie pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia mogą uzyskać od lekarza wszystkie informacje na temat stanu zdrowia pacjenta?	tak	63
		nie	19
		nie wiem	19
3.	Czy bliscy pacjenta powinni być informowani o prognozach dotyczących stanu zdrowia pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia?	tak	92
		nie	2
		nie wiem	7
4.	Czy wszyscy bliscy pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia mają swobodne prawo do wglądu w jego dokumentację medyczną?	tak	14
		nie	68
		nie wiem	18
5.	Czy Pana/ Pani zdaniem pacjenci w stanie nagłego zagrożenia życia lub ich przedstawiciele ustawowi mają prawo do sprzeciwu wobec zaproponowanego przez lekarza postępowania terapeutycznego?	tak	62
		nie	12
		nie wiem	26
6.	Czy Pana/Pani zdaniem pacjenci w stanie nagłego zagrożenia życia mają prawo do nie informowania bliskich o swoim pobycie w placówce medycznej?	tak	66
		nie	11
		nie wiem	22

■ DYSKUSJA

Problematyka praw pacjenta pojawia się często w dostępnym piśmiennictwie, tak polskim, jak i angielskim. Zgodnie z obecną wiedzą oraz tak polskim jak i międzynarodowym ustawodawstwem w wielu systemach ochrony zdrowia pacjent stał się bezpośrednim podmiotem tejże opieki. Działanie takie sprawia, że choć zmiana postrzegania pacjenta w systemie ochrony zdrowia jest niezwykle powolna ulega ciągłej i systematycznej poprawie. Współczesne myślenie systemu ochrony zdrowia o pacjencie traktuje go jako współtwórcę usług medycznych. Należy jednak podkreślić, że aby pacjent mógł właściwie wypełniać swoją rolę w systemie musi być jej świadom. I to między innymi w tym celu opracowane zostały prawa pacjenta, a na ich podstawie Karta Praw Pacjenta [1-7]. Respondenci biorący udział w badaniach własnych zadeklarowali, że ich wiedza na temat praw pacjenta jest na dobrym poziomie. Niestety wyniki, jakie uzyskano

■ Tab. 3. Poziom wiedzy rodzin i bliskich osób w stanie nagłego zagrożenia życia przebywających w Oddziale Intensywnej Terapii Szpitala Solec Sp. z o. o. dotyczący personelu medycznego na temat informacji o prawach pacjenta

Lp.	Pytanie	Odpowiedź	Odsetek (%)
1.	Czy w czasie pobytu w placówce medycznej Pana/Pani bliskiego personelu medycznego (lekarze, pielęgniarki) informował Pana/Panią o przysługujących mu prawach?	tak	10
		nie	57
		nie pamiętam/trudno powiedzieć	33
2.	Od kogo uzyskał/a Pan/Pani informacje na temat praw jakie przysługują Pana/Pani bliskiemu	lekarz	12
		pielęgniarka	15
		ratownik medyczny	8
		nikt nie udzielił mi informacji	64
3.	Czy mógł Pan/Pani zadawać personelowi medycznemu dodatkowe pytania dotyczące praw pacjenta?	tak	43
		nie	14
		trudno powiedzieć	43
4.	Czy miał/a Pan/Pani możliwość zapoznania się z Kartą Praw Pacjenta w czasie pobytu bliskiej osoby w oddziale szpitalnym?	tak	27
		nie	59
		nie pamiętam	14

■ Tab. 4. Wiedza rodzin i bliskich osób w stanie nagłego zagrożenia życia przebywających w Oddziale Intensywnej Terapii Szpitala Solec Sp. z o. o. na temat zachowań personelu medycznego wobec rodzin pacjenta

Lp.	Pytanie	Odpowiedź	Odsetek (%)
1.	Czy Pana/Pani zdaniem lekarz może odmówić udzielenia bliskim osoby w stanie nagłego zagrożenia życia informacji na jej temat, jeśli osoba ta sobie tego nie życzy?	tak	72
		nie	16
		nie wiem	12
2.	Czy personel medyczny może nie zachować w tajemnicy informacji związanych z pacjentem wbrew jego woli, gdy mogą one stanowić niebezpieczeństwo dla innych osób?	tak	35
		nie	44
		nie wiem	21
3.	Czy wie Pan/Pani w jakich sytuacjach lekarz może rozszerzyć zabieg operacyjny nie posiadając zgody pacjenta (lub jego przedstawiciela ustawowego)?	zawsze	4
		jeżeli nierozszerzenie zakresu operacji skutkowałooby utratą życia bądź ciężkim rozstrojem zdrowia	70
		nigdy	4
		nie wiem	22

po analizie kolejnych pytań zawartych w kwestionariuszu ankiety ukazują, że część spośród osób biorących udział w badaniu własnym ma znaczące braki na temat praw, jakie przysługują pacjentom. Badania przeprowadzone przez Organizację Narodów Zjednoczonych odnoszące się do stanu wiedzy pacjentów i ich bliskich na temat praw jakie im przysługują w czasie pobierania świadczeń

zdrowotnych, przebywania w placówce ochrony zdrowia oraz w związku z tymi zdarzeniami [4]. Wyniki jakie otrzymali eksperci Organizacji ukazują, że pacjenci – tak w Europie jak również na innych kontynentach mają bardzo niską wiedzę na temat praw pacjenta. Porównywalne wyniki uzyskano w badaniu Atras i wsp. [5], w którym również większość pacjentów wiedziała o istnieniu Karty Praw Pacjenta, niemniej jednak ich wiedza na temat karty jako takiej oraz poszczególnych praw pacjenta jest niska. Warto w tym miejscu przytoczyć wyniki uzyskane przez Iwanowicz-Palus [6]. Ich analiza ukazuje bardzo dużą dysproporcję pomiędzy subiektywną oceną znajomości praw pacjenta dokonaną przez respondentów a ich realną wiedzą określoną na podstawie odpowiedzi na pytania dotyczące praw pacjenta. Choć pacjenci mają świadomość istnienia Karty Praw Pacjenta oraz praw pacjenta jako takich większość z nich nie rozumie dokładnie zapisów zawartych w Karcie lub nie wie czego prawa te dotyczą. W związku z tym zaleca się wprowadzenie działań informacyjnych oraz wyjaśniających obejmujących swoim zasięgiem jak najszerszą grupę odbiorców. Pozwoliłoby to na rozszerzeniu lub uzupełnienie wiedzy o prawach pacjenta osób, które posiadają już jakieś wiadomości w tym zakresie oraz pozwoliłoby na zdobycie wiedzy tym, którzy do tej pory z problematyką praw pacjenta się nie spotkali. Instytut Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej [7] w przeprowadzonym przez siebie badaniu dotyczącym świadomości praw pacjenta ukazał, że prawem pacjenta, które jest prawem dostępu do opieki medycznej (52%), a następnie prawo do informacji (44%) oraz prawo do prywatności i poufności informacji (21%). Również we wspomnianych wcześniej badaniach Iwanowicz-Palus [6] wśród najczęściej deklarowanych praw pacjenta, które są znane respondentom wymieniono prawo do informacji (43%), prawo do opieki medycznej oraz leczenia (30,2%), prawo do wyrażenia zgody na interwencję medyczną lub niewyrażenia zgody na nią (26,8%) oraz prawo do poszanowania godności i intymności pacjenta (20,1%). Jak wynika z badań własnych, choć respondenci wykazują jakiś poziom wiedzy na temat praw pacjenta to nie zawsze potrafią odnieść swoją wiedzę do pacjentów w stanie nagłego zagrożenia życia. Analiza badań własnych pozwoliła na stwierdzenie, że część respondentów nie wie czy odnosząc prawa pacjenta do pacjentów w stanie nagłego zagrożenia życia należy każdorazowo traktować ich jako grupę uprzywilejowaną czy nie. Najwięcej problemów sprawiły respondentom pytania dotyczące możliwości odmowy przez pacjenta w stanie nagłego zagrożenia życia lub jego przedstawiciela ustawowego rozpoczęcia zaproponowanego działania terapeutycznego oraz możliwości niezachowania przez personel medyczny w tajemnicy informacji na temat pacjenta, które mogłyby stanowić zagrożenie dla innych osób, a których wyjawienia pacjent sobie nie życzy. W przypadku tych pytań największa liczba respondentów przyznała, że nie znają odpowiedzi na nie. Niewiedza dotycząca poszczególnych praw pacjenta, którą wykazali respondenci jest bardzo niepokojącym zjawiskiem, szczególnie, iż dotyczy ona sytuacji, w której każda osoba może się znaleźć w czasie trwania swojego życia niejednokrotnie, czyli sytuacji nagłego zagrożenia życia. Dlatego też

zaleca się wprowadzanie zagadnień dotyczących praw jakie przysługują pacjentom w stanie nagłego zagrożenia życia w działania zmierzające do poszerzenia i uzupełnienia wiedzy społeczeństwa na temat praw pacjenta. Istotnym zagadnieniem podjętym w badaniach własnych było udostępnianie informacji dotyczących praw pacjenta rodzinom oraz bliskim osobom w stanie nagłego zagrożenia życia przez personel medyczny. Wyniki badań własnych ukazały, że ponad połowa respondentów (57%) zadeklarowała, że w czasie pobytu bliskiej im osoby w Oddziale Intensywnej Terapii nikt z personelu medycznego nie poinformował ich o prawach, jakie przysługują pacjentowi w stanie nagłego zagrożenia życia oraz jego bliskim. Jeśli respondenci otrzymywali już informacje na temat praw pacjenta od personelu medycznego to najczęściej informacje te przedstawiała im pielęgniarka (15%), rzadziej lekarz (12%), a najrzadziej pracownicy rejestracji (8%). Dodatkowo niemal połowa osób biorących udział we własnym badaniu kwestionariuszowym (43%) przyznała, że nie mają oni pewności czy mogliby zadać personelowi medycznemu dodatkowe pytania dotyczące praw pacjenta. Niechęć personelu medycznego do przekazywania pacjentom i ich bliskim informacji na temat przysługujących im praw wynikać może z nieznaności praw pacjenta przez personel medyczny. Takie wyniki uzyskano w badaniu Hajduk i wsp. [8]. Badacze wykazali, że personel medyczny realizujący obowiązek informowania pacjenta i jego bliskich na temat przysługujących im praw robi to w sposób pobieżny, niedokładny i niejednokrotnie niewystarczający. Również wyniki uzyskane przez Iwanowicz-Palus [6] potwierdzają takie właśnie założenie. Badaczka uważa również, że personel medyczny pełni niewielką, znikomą wręcz rolę w rozpowszechnianiu informacji na temat praw pacjenta. Przyczyn takiej sytuacji należy poszukiwać w poziomie wiedzy personelu medycznego – lekarzy, pielęgniarek, pracowników rejestracji – na temat praw pacjenta. Jak podkreślają badacze [6-8] uczelnie medyczne nie przygotowują lekarzy i pielęgniarek w sposób właściwy do prowadzenia informacyjnych rozmów z pacjentem. Uczelnie medyczne wciąż niewiele uwagi przykładają do rozwijania świadomości prawnej swoich studentów oraz rozwijania w nich postaw wobec praw pacjenta. Należy w tym miejscu podkreślić, że tego rodzaju działania rzutują na późniejsze postawy lekarzy i pielęgniarek na prawa pacjenta oraz ich kompetencje zawodowe. Niezwykle istotnym jest również fakt, że postawy studentów uczelni medycznych w zakresie podstawowych regulacji prawnych oraz praw pacjenta przekłada się niejednokrotnie na kulturę prawną pacjentów [9]. Dodatkowo wyniki uzyskane przez Olejniczak i wsp. ukazują, że mniej niż połowa prowadzących zajęcia kliniczne informuje studentów kierunków medycznych o obowiązku przestrzegania praw pacjenta oraz informowania pacjentów o przysługujących im prawach, jeśli wyrażą chęć ich poznania [10]. W związku z powyższym zaleca się wprowadzenie dla studentów kierunków medycznych dodatkowych zajęć odnoszących się do podstawy praw pacjenta oraz sposobów przekazywania pacjentom informacji na temat przysługujących im praw. Duża grupa respondentów biorących udział we własnych badaniach

kwestionariuszowych (74%) zadeklarowała chęć rozszerzenia swojej wiedzy na temat praw pacjenta. Wynik ten zbliżony jest do wyniku uzyskanego przez Zajdel [11]. W przeprowadzanych przez niego badaniach chęć rozszerzenia swojej dotychczasowej wiedzy zadeklarowało 78% badanych. Tak duże zainteresowanie rozszerzaniem wiedzy w analizowanym temacie wynika z nieznamomości tematu przez społeczeństwo. Obywatele zdają sobie sprawę, że zagadnienie praw pacjenta jest dla nich bardzo istotne, dlatego chcą zdobywać nowe informacje na ten temat. Może ono również świadczyć o niewielkim zainteresowaniu personelu medycznego tą problematyką oraz ich niechęcią do przekazywania wiadomości na temat praw pacjenta zarówno pacjentom jak i ich bliskim. W tym kontekście niezwykle istotna jest rola pielęgniarek w rozpoznawaniu informacji na temat praw pacjenta, które są znacznie bliżej pacjenta i jego bliskich niż pozostały personel medyczny.

WNIOSKI

- Większość ankietowanych ocenia swój poziom wiedzy na temat praw pacjenta jako dostateczny. Choć nie wszyscy badani interesują się tą problematyką to jednak większość z nich jest chętna do rozszerzania swojej wiedzy na ten temat.
- Personel medyczny nie stanowi ważnego źródła wiedzy respondentów na temat praw pacjenta.
- Większość ankietowanych nie miała szansy zapoznania się z treścią Karty Praw Pacjenta.
- Zdaniem rodzin i bliskich osoby w stanie nagłego zagrożenia życia oraz osoby, których życiu nie zagraża bezpośrednio niebezpieczeństwo mają różne prawa.
- Wiedza rodzin i bliskich osób w stanie nagłego zagrożenia życia w zakresie ich dostępu do dokumentacji medycznej dotyczącej pacjenta nie jest wysoka. Wielu respondentów nie ma wiedzy na temat zakresu informacji jakie mogą otrzymywać od personelu medycznego.
- Wiedza rodzin i bliskich osób w stanie nagłego zagrożenia życia jest niższa niż deklarowane przez respondentów subiektywne poczucie znajomości praw pacjenta.

PIŚMIENNICTWO

- Boratyńska M, Konieczniak P. Prawa pacjenta. Warszawa: Wydawnictwo Difin, 2001.
- Włodarczyk C, Karkowska D. O prawach pacjenta i Rzeczniku Praw Pacjenta w Polsce. *Neurologia Praktyczna*. 2010; 10(3): 87-92.
- Wroński K. Znajomość Praw Pacjenta przez osoby chore leczone w Klinice Chirurgii Onkologicznej Uniwersytetu Medycznego w Łodzi. *Onkologia Polska*. 2007; 10 (2): 75-83.
- Kozłowska KB. Europejska Karta Praw Pacjentów - punkty wspólne i rozbieżności. *Standarty Medyczne*. 2005; (7): 54-58.
- Atras A, Patryn R, Marczewski K. Procesy diagnostyczno-lecznicze a potrzeba udzielenia zgody przez pacjenta w opinii lekarzy. *Przegląd Lekarski*. 2007; 64: 525-527.
- Iwanowicz-Palus G. Znajomość praw pacjenta. *Zdrowie Publiczne* 2002; (3): 320-325.
- Sprawozdanie Instytutu Praw Pacjenta i Edukacji Zdrowotnej za rok 2012/2013 http://www.prawapacjenta.eu/var/media/File/Sprawozdanie_IPPEZ_2011.pdf [dostęp online: 23.05.2014]
- Hajduk Ł, Binkowska-Bury M, Jacek A. Informowanie o prawach pacjenta przez personel medyczny. *Przegląd Medyczny Uniwersytetu Rzeszowskiego Instytutu Leków*. 2011; 9 (3): 348-358.
- Atras A, Marczewski K. Znaczenia świadomej zgody na leczenie pacjenta. *Zdrowie Publiczne*. 2004; 114 (3): 350-355.
- Olejniczak M, Michowska M, Basińska K. Opinie studentów Gdańskiego Uniwersytetu Medycznego na temat przestrzegania praw pacjenta w czasie odbywania zajęć klinicznych. *Ann. Acad. Med. Gedan*. 2011; 41: 79-87.
- Zajdel J, Górski P. Analiza komunikacji lekarz-chory w świetle wybranych cech demograficznych i klinicznych. *Medycyna Praktyczna*. 2010; 61 (2): 165-181.

Praca przyjęta do druku: 09.09.2014

Praca zaakceptowana do druku: 03.10.2014